

Στο τεύχος αυτό εγκαθιστούμε σειρά από παρουσιάσεις στοιχείων της αρχαίας ελληνικής τέχνης. Σε δύο σελίδες θα δίνονται, κάθε φορά, τα κυριότερα χαρακτηριστικά βασικών τομών.

Σε πρώτη φάση γίνεται η παρουσίαση των ελληνικών αγγείων. Θα ακολουθήσουν η γλυπτική, η αρχιτεκτονική, τα νομίσματα κλπ.

Το διασέλιδο αυτό μπορεί να κοπεί και να ταξινομηθεί έτσι ώστε, στο τέλος, να σχηματίσει «βασικό οδηγό» για όσους επιθυμούν να έχουν συγκεντρωμένα στοιχεία της αρχαίας ελληνικής τέχνης.

Τα αρχαία ελληνικά αγγεία

Σχήματα και χρήσεις

Τα περισσότερα αρχαία ελληνικά αγγεία προορίζονταν για οικιακή χρήση, ακόμα και εκείνα που αφιερώονταν στους θεούς ή τοποθετούνταν σε τάφους.

Τα ελληνικά αγγεία ήταν λειτουργικά· το σχήμα τους καθοριζόταν από απλές ανάγκες: ν' αποθηκεύουν, να μη χύνονται τα υγρά, να ταираδούν στα χείλη, να περιέχουν βαριά υγρά, να μένει δροσερό το περιεχόμενο τους. Ο αριθμός των σχημάτων είναι σχετικά μικρός. Ο αγγειολόγος προσκολλάται σε λίγους τύπους τους οποίους αναπτύσσει. Τα σχήματα αυτά είναι γνωστά με τα αρχαία ελληνικά τους ονόματα ή με ονομασίες που τους δόθηκαν αργότερα, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι αντιστοιχούν απόλυτα με τα αγγεία τα οποία προσδιορίζουν.

Στη σύντομη αυτή παρουσίαση έχουν συμπεριληφθεί τα πιο γνωστά σχήματα αγγείων και οι χρήσεις τους, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν υπάρχουν άλλες παραλλαγές των αγγείων αυτών καθώς και δευτερεύουσες χρήσεις.

Τα αγγεία χωρίζονται σε δύο κατηγορίες: α) **κλειστά**, με στενό στόμιο, β) **ανοιχτά**, όταν το εσωτερικό του πυθμένα του αγγείου είναι εύκολα ορατό. Από τα μεγάλα κλειστά αγγεία τα σπουδαιότερα είναι ο αμφορέας (και η αμοφορέα), η οινοχόη ή υδρία. Μεγάλα ανοιχτά είναι: ο κρατήρας και ο λέβης (ή δίνος). Τα πιο κοινά από τα μικρά κλειστά σχήματα είναι: η λήκυθος, ο αрубάλακος, το αλάβατρον. Μικρά ανοιχτά αγγεία είναι οι κύλικες, τα μικρά κύπελλα, τα πινίκια.

Περιγραφή και χρήση συγκεκριμένων αγγείων

1. ΑΠΟΘΗΚΕΥΤΙΚΑ ΑΓΓΕΙΑ

I. **πίθος** (σχ. 1).

Μεγάλο ακόσμητο, συνήθως, αγγείο που περιείχε λάδι, απτηρά, και δημητριακά.

II. **αμφορέας** (σχ. 2α, β, γ) ή αμφιφορέας

Η ονομασία του προέρχεται από τις λέξεις αμφί+φέρω.

Μεγάλο αγγείο με δύο κατακόρυφες λαβές που ξεκινούν από το χείλος ή το λαϊμό και καταλήγουν στο σώμα του.

Οι αμφορείς χρησιμοποιούνταν για αποθήκευση οίνου, λαδιού, μικρών καρπών κ.ά., αλλά κάποτε και για μεταφορά νερού.

Υπάρχουν δύο βασικοί τύποι αμφορέων:

α) **ενισια αμφορείς** με λαϊμό και σώμα που σχηματίζουν ενιαία κομπύλη (σχ. 2β).

β) **αμφορείς με λαϊμό**· στον τύπο αυτό ο λαϊμός ξεχωρίζει από το σώμα (σχ. 2α). Στην κατηγορία αυτή ανήκουν και οι **πανθηναϊκοί** αμφορείς (αγγεία που έχουν ιδιαίτερη σημασία για την ιστορία των Αθηνών· δίνονταν γεμάτοι με το λάδι των ιερών ελαιών ως έπαθλο στους νικητές των παναθηναϊκών αγώνων) (σχ. 2α) καθώς και οι **οξύθυμνοι** αμφορείς (σχ. 2γ) οι οποίοι φέρουν κυλινδρικές λαβές και σώμα που καταλήγει οξύ στη βάση (ιδικά τοποθετούνταν σε υπόστατα—απτήρηματα). Στους αμφορείς αυτούς τοποθετούνταν τα προς εξαγωγή προϊόντα, γι' αυτό τους βρίσκουμε κυρίως σε ναυαγία αρχαίων εμπορικών πλοίων.

III. **πελική** (σχ. 3).

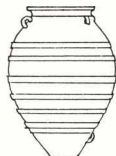
Μικρότερη παραλλαγή του αμφορέα, με τονισμένο χείλος και «χαλαρό» περίγραμμα. Το πιο πλατύ τμήμα του σώματος είναι προς τη βάση και ο ευρύς λαϊμός σχηματίζει ενιαία κομπύλη με το σώμα.

Η συνήθιστη χρήση της πελικής ήταν η αποθήκευση του λαδιού, αρωματικού μάλλον παρά φαγητού, πιθανώς δε και παστίων τροφών.

IV. **στάμνος** (σχ. 4).

Αγγείο με υψηλό ώμο και δύο οριζόντιες λαβές. Είναι πιθανόν ότι ο στάμνος ήταν ένα άλλο όνομα ενός κανονικού μεγάλου αμφορέα.

Χρησιμοποιείτο για την αποθήκευση οίνου και λαδιού, αλλά και για τη φύλαξη χρηματικών ποσών.

σχ. 1. Πίθος

σχ. 2. Αμφορέας

β.

γ.

σχ. 3. Πελική

σχ. 4. Στάμνος

2. ΑΓΓΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗ ΜΕΙΞΗ ΟΙΝΟΥ ΜΕ ΝΕΡΟ

Οι αρχαίοι Έλληνες δεν έπιναν ποτέ το κρασί «άκρατον». Μια συνήθης αναλογία κράσεως ήταν ένα μέρος κρασιού προς τρία μέρη νερού.

Για τη μείξη αυτή χρησιμοποιούνταν τα εξής αγγεία:

I. **κρατήρας** (σχ. 5α, β, γ, δ).

Ογκώδες αγγείο με βαθύ επίπεδο σώμα και πλατύ χείλος. Κάποτε οι κρατήρες χρησιμοποιούνταν και σαν κύπελλα για κρασί.

Διακρίνουμε τέσσερις τύπους κρατήρων (ως προς τις λαβές και το σώμα).

α) **κιωνωτός** (ή κιωνοειδής) κρατήρας· ονομάζεται έτσι από το κιωνοειδές σχήμα των λαβών. Φέρει επίπεδο συχνά διακοσμημένο χείλος και

σχ. 5. Κρατήρας

β.

γ.

δ.

σχ. 6. Λέβης ή Δίνος

ορθογώνια εξάρτημα, που αποτελούν συνέχεια του χείλους, πάνω από τις καμπύλες λαβές, οι οποίες παρουσιάζονται σαν δύο στριζόντες κίονες (σχ. 5α).

Εκτός από την οικιακή τους χρήση, οι κινωτοί κρατήρες προορίζονταν συνήθως για αναθήματα στα μεγάλα ιερά ή για εξεργιγή κυρίως στην Ιταλία, όπου οι Ετρούσκοι τους χρησιμοποιούσαν στα αιματώσια και τους τοποθετούσαν στους τάφους ως κτερίσματα.

β) **Ελικωτός** (ή ελικοειδής) κρατήρας ονομάζεται έτσι από το σχήμα των λαβών. Ο λαμός του είναι ψηλότερος από του κινωτού και η ένωση λαβής και χείλους επιτυγχάνεται με μια βαριά υπερυψωμένη έλικα. (σχ. 5β).

γ) **Καλικόχομος** (ή καλικοειδής) κρατήρας ονομάζεται έτσι από το σχήμα του σώματος. Έχει το σχήμα κάλικα λαουλουδίου και αποτελείται από δύο μέρη εκ των οποίων το κατώτερο είναι κυρτό, το ανώτερο ελαφρά κοίλο. Δεν έχει όμως φέρει πόδι και οι λαβές, οι οποίες τοποθετούνται στην κορυφή του κατώτερου τμήματος, καμπυλώνουν προς τα πάνω (σχ. 5γ).

δ) **Κυδονοειδής** κρατήρας ονομάζεται έτσι από το σχήμα του σώματος. Έχει τη μορφή ανατραπημένου κουδουνιού, με λαβές σε σχήμα θηλειάς που τοποθετούνται ψηλά στο σώμα και καμπυλώνουν ελαφρά προς τα πάνω (σχ. 5δ).

ii. **Λέβης ή δίνος** (σχ. 6).

Άνευ λαβής βαθύ αγγείο με κυκλική βάση κατασκευασμένο να τοποθετείται σε υψηλό στρώμα.

Οι χάλκινοι λέβητες χρησιμοποιούνταν πιθανόν για μαγειρέμα, αλλά κυρίως ως έπαβλα αγνώνων και ως νεκρικές προσφορές. Οι πήλινοι χρησιμοποιούνταν για ανάμειξη κρασιού με νερό, όπως και ο κρατήρας.

3. ΑΓΓΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΨΥΞΗ ΤΟΥ ΟΙΝΟΥ

i. **ψυκτήρας** (σχ. 7).

Η ονομασία του προέρχεται από το ρήμα ψύχω. Χρησιμοποιείτο για να κρατά δροσερό το κρασί.

Ο ψυκτήρας είναι ψηλό αγγείο με στενό στόμιο και επίπεδο σώμα που σκηνίλεται απότομα προς τη βάση. Κάποτε φέρει πύμα σε αψηλωτές ή ελλειπτικές λαβές.

Ο ψυκτήρας, τοποθετημένος μέσα σε κρατήρα γεμάτο με νερό του πηγαδιού ή χάνι προσφέρει μεγάλη επιφάνεια στην «παγυντέρα» με το αποδόχημο σώμα και το παχύ στέλεχος. Σύμφωνα με μία δεύτερη άποψη, ο ψυκτήρας έφερε το κρύο νερό και τοποθετείτο μέσα σε κρατήρα με κρασί.

Ο ψυκτήρας μπορεί να έχει και τη μορφή: α) **αμορφέα με διπλά τοιχώματα** στον οποίο το κρύο νερό τοποθετείτο στο εξωτερικό τοίχωμα του αγγείου β) **κόβου με εκρηφή κοντά στη βάση** το στόμιο μπορεί να ήταν κλειστό πριν τη ροή του κρασιού.

σχ. 7. Ψυκτήρας

σχ. 8. Κύαθος

β.

σχ. 9. Οινόχοη

β.

γ.

σχ. 10. Λάγυνος

4. ΑΓΓΕΙΑ ΑΝΤΛΗΣΗΣ ΚΑΙ ΣΕΡΒΙΡΙΣΜΑΤΟΣ ΤΟΥ ΟΙΝΟΥ

i. **κύαθος** («αντήλητριον») (σχ. 8α, β).

«Κουτάλα» στο σχήμα κυπέλλου με πόδι και ψηλή προς τα πάνω καμπύλη λαβή. Η συνήθεστη χρήση του (σύμφωνα με παράσταση ονόμασης από το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο, σχ. 8α) ήταν για την άντληση του οίνου από τον κρατήρα.

Στη μικρού μεγέθους παραλλαγή (σχ. 8β) χρησιμοποιεί ως αγγείο ποσεύς.

ii. **οινόχοη** (σχ. 9α, β, γ).

Η ονομασία της προέρχεται από τις λέξεις οίνος+χέω.

Η οινόχοη είναι ένα από τα πιο συνήθη ελληνικά αγγεία και απαντά σε μεγάλη ποικιλία τύπων. Σ' αυτούς το στόμιο είναι τριφυλλόσχημο ή κυκλικό το σώμα ραβδινό ή θολβοειδές ο λαμός και ο ώμος είναι ξεχωριστά μέλη ή σχηματίζουν ενιαία καμπύλη με το σώμα. Χρησιμοποιείται για την άντληση και το σερβίρισμα του οίνου και συναντάται μαζί με ληκόθους ως κτερίσματα στους τάφους.

Οι βασικοί τύποι οινόχοης είναι οι εξής:

α) **Λεπτό σώμα με ενιαία καμπύλη από το στόμιο μέχρι τη βάση.**

Μερικές φορές ο τύπος αυτός καλείται «όλητη».

β) **Λεπτό σώμα με ώμο που ελαφρά ξεχωρίζει από το σώμα.**

γ) **Βολβοειδές σώμα με ενιαία καμπύλη από το στόμιο ως τη βάση, τριφυλλόσχημο στόμιο, χαμηλό πόδι και χαμηλή λαβή** (σχ. 9α).

Ο τύπος αυτός οινόχοης, ο οποίος ονομάζεται από τους αρχαιολόγους και ως «χους», χρησιμοποιείται ιδιαίτερα κατά τη διάρκεια των αγώνων των Χοών (δηλ. των διαγωνισμών κρασιού).

δ) **Βολβοειδές σώμα με ξεχωριστό λαμό και κυκλικό στόμιο** (σχ. 9β).

ε) **Βολβοειδές σώμα με ξεχωριστό λαμό και τριφυλλόσχημο στόμιο** (σχ. 9γ).

iii. **λάγυνος** (σχ. 10).

Ο λάγυνος είναι ένας ελληνιστικός τύπος οινόχοης με επίπεδη βάση, με οξύ ή, πιο σπάνια, καμπύλο ώμο και κυκλικό στόμιο. Ήταν ένα είδος φλασκίου για κρασί.

Κείμενα: Σταυρούλα Ασημακοπούλου
Αρχαιολόγος

Επιμέλεια: Δ. Αμυρίδης